

Ольга Меленчук

DOI: 10.33608/0236-1477.2019.11.40-49
УДК 82.0(477.85)(092):821.161.2Шев

**З ІСТОРИЇ ВИВЧЕННЯ ТА ВІШАНУВАННЯ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
НА БУКОВИНСЬКІЙ ГУЦУЛЬЩИНІ**

У статті розглядається внесок випускників Чернівецького університету, колишніх учнів С. Смаль-Стоцького, а саме Д. Лукіяновича, І. Дошівника, С. Лакусти, М. Павлусевича, які своєю творчою й педагогічною діяльністю залишили помітний слід у справі популяризування та вивчення творчості Т. Шевченка на теренах Буковини. Виокремлено вижницький осередок, де розгорталася педагогічна і творча діяльність згаданих осіб. З'ясовано їхні погляди, оцінки творів поета, основні ідеї та цінність літературно-критичних матеріалів, художніх творів у розвиткові наукової та популяризаторської шевченкіани.

Ключові слова: суспільно-політичний, поступ, автобіографічний, спогади, національно-патріотичний, свідомість, роковини, рецензія, Т. Шевченко, інтелігенція.

Olha Melenchuk. From History of Studying and Honoring Shevchenko in Bukovynian Hutsulshchyna

The paper informs about the cultural contribution of Chernivtsi University graduates, former S. Smal-Stotskyi's students D. Lukiiianovych, I. Doshchivnyk, S. Lakusta, and M. Pavlusevych, whose creative work and pedagogical activity played an important role in promoting and exploring the works by T. Shevchenko in the territories of Bukovyna. Focusing on Vyzhnytsia center, the paper clarifies fundamental views of the mentioned persons, their assessments of the poet's works and main relevant ideas. The author evaluates critical writings and literary works of the Bukovynians in relation to the development of Shevchenko studies and promotion of his legacy.

At the late 19th and early 20th century none of the Ukrainian universities focused on Shevchenko's works more than Chernivtsi University. Hnat Onyshkevych initiated a series of lectures on the study of T. Shevchenko's poetic works. His project was continued by professor S. Smal-Stotskyi, who offered the course "Taras Shevchenko. Life and Works" and held a series of seminars on the theme "Shevchenko's Poetry" at the beginning of the 20th century. Those who studied at the Philosophical Faculty of Chernivtsi University picked up the teachings of Professor S. Smal-Stotskyi and showed unceasing interest in the works by T. Shevchenko. In the conditions of the national cultural revival, Shevchenko's poems were especially significant; the poet's crystallized ideas passed from teacher to student and played an important role in forming a new generation of conscious Ukrainians who were concerned about the future of their country. There were two circles (Kitsman-Kolomyia and Vyzhnytsia) in Bukovyna where researchers and promoters of T. Shevchenko's works made the poet's legacy actual and contributed to Shevchenko studies. The paper summarizes the achievements of the Vyzhnytsia center representatives.

Keywords: social, political, progress, autobiographical, memoirs, patriotic, consciousness, anniversary, review, T. Shevchenko, intellectuals.

У перші десятиліття ХХ ст. традиції шевченкознавчого семінару С. Смаль-Стоцького в Чернівецькому університеті продовжувались у вижницькому осередку, де в місцевій гімназії працювали випускники цього навчального закладу Денис Лукіянович, Іван Дошівник, Святослав Лакуста, Микола

Павлусевич – визначні діячі освіти, культури та громадського життя на Буковині. Життєві долі цих українських інтелігентів, їхня діяльність ще й досі недостатньо вивчені, зокрема заслуги в становленні й розвитку наукової та популяризаторської шевченкіани на теренах Буковини. Мета статті полягає в тому, щоб крізь призму біографії із залученням недоступних для широкого загалу джерел інформації, зокрема архівних матеріалів, з'ясувати творчі здобутки цих яскравих особистостей, головно пов'язані із популяризацією та осмисленням Шевченкової спадщини.

Найбільше прислужився дослідженню творчості Т. Шевченка письменник, літературознавець і педагог Денис Лукіянович (1873 – 1965). Здобувши вищу освіту спочатку на юридичному факультеті у Львові, Д. Лукіянович продовжив навчання в Чернівецькому університеті, який закінчив у 1907 р. Тому становлення його як педагога відбувалося на Буковині: зокрема до 1912 р. він учителював у Вижницькій гімназії, заснованій у листопаді 1908 р., а в селі Мілієве, нині Вижницького району, стояв біля витоків створення спортивно-патріотичного товариства “Січ”.

Започатковує шевченкіану Д. Лукіяновича нарис “Кілька слів про життя і твори Т. Шевченка”, присвячений 50-річчю від дня смерті поета, що побачив світ 1911 р. в часописі “Читальня”, який виходив у друкарні товариства “Руська бесіда” в Чернівцях. Саме ця праця є фактологічною основою решти шевченкознавчих студій Д. Лукіяновича. Зміст і характер нарису вказує на просвітницьку мету автора – показати велич Шевченкової творчості в тісному взаємозв'язку з його особистим життям, яке, у розрізі суспільно-політичних обставин, уособлює драматизм історичної долі української нації [20].

Згадуючи Кирило-Мефодіївське товариство й причетність до нього Шевченка, Д. Лукіянович розглядає діяльність цієї організації як засіб протидії складним суспільно-політичним обставинам у зв'язку з потребою захисту прав усіх слов'янських народів, головно відродження українства. Акцент на важливих історичних подіях (монголо-татарські набіги, польська експансія, Хмельниччина, Гайдамаччина, московське рабство), висловлені автором думки мали незаперечну актуальність не тільки для початку ХХ ст., а й суголосні вони із сучасністю, коли Москва здійснює агресію проти України. Дослідник переконливо доводить, що основна причина гальмування культурного поступу України крилася в географічному розташуванні Української держави, яка тривалий час стримувала наступи татарських орд і не давала ворогові пробиратися далі – на захід та північ, унаслідок чого Польща та Москва, наче заслоною, затулялися Україною, а отже, зміцнювали себе в усіх сферах за рахунок вигідного сусідства. Т. Шевченко, його страждання життя, подібне до долі України, його художня спадщина розбурхали “приспану” громадськість, активізували національну свідомість, розворушили суспільне життя, посилили розуміння творчого феномену поета. Д. Лукіянович особливо наголошує на народолобності Шевченка, яка сформувалася внаслідок власного багаторічного страждання. Крім того, крізь призму історичного минулого дослідник простежує основні мотиви його творів на історичну тематику і вважає їх стрижневими в поетичному доробку. На думку вченого, по-особливному вражає авторська художня реконструкція драматичних подій гайдамацького руху, здійснена в поемі “Гайдамаки”, де поет відкрито симпатизує визвольній силі, яка виступила за правду, волю й державну самостійність українців.

Звертаючись повсякчас до спадщини Шевченка, особливу увагу Д. Лукіянович приділяє її популяризації на західноукраїнських землях. Серед газетних публікацій, зокрема статей і рецензій, помітно вирізняються такі, як “Тарас Шевченко як маляр, написав Ол. Новицький” (1914) [17], “Культ Т. Шевченка

на Буковині” (1917) [12], “Шевченко – поет учорашньої й завтрішньої України” (1937) [18], “Століття викупу Шевченка з кріпацтва і століття його баляди “Причинна” (1938) [16], “Борьба за Шевченка в Галиции” (1949), “Невмируща слава” (1961), “Іскри і полум'я” (1962), а особливо праці, які побачили світ у різний час окремими виданнями – “Кілька слів про життя і твори Т. Шевченка” (1911) [11], “Про життя Тараса Шевченка” (1914) [14], “Про Шевченкові твори” (1915) [15], “Ідеологічне насвітлення Шевченка в новіших дослідженнях” (1935), “Національно-визвольне спрямування творчості Тараса Шевченка та її хибне трактування радянськими вченими 20–30-х років” (1939) [13] та ін. Щодо питання зовнішнього “культу Т. Шевченка” на Буковині, то Д. Лукіянович був переконаний, що найприроднішим і найщирішим у популяризації ідей Шевченка залишалося просте селянство, із середовища якого виростали свідомі українці. До прикладу, натоді у вижницькій гімназії здебільшого навчалися діти простих селян не тільки з українських родин, а й поляки, євреї, які не гірше від українців опановували українську мову, літературу та історію.

Еволюція сприйняття творчості Т. Шевченка на теренах Буковини від початку прилюдних урочистостей з нагоди його роковин у 1864 р. протягом перших десятиліть ХХ ст. відбувалася поетапно: від трепетно-пієтетного замилювання творами поета до вдумливого їх прочитання, а з другого боку, – і відвертого спекулювання його ідеями. Д. Лукіянович, як і більшість видатних його сучасників, приміром, С. Смаль-Стоцький, В. Сімович та ін., дотримувався думки, що рівень національної свідомості в буковинських русинів напряду залежав від глибини опанування й осмислення спадщини Шевченка, тому, на його думку, “ширити Шевченкові ідеали – так се задача тих, що виховують, навчають і просвічують, задача преси і письменників” [12, 92]. Зробивши із цього приводу в 1917 р. короткий огляд шевченкознавчої літератури наукового, навчального й популяризаторського характеру, дослідник нарікав, що за достатньо великий проміжок часу так мало зроблено буковинською інтелігенцією на шляху наближення Шевченка та його ідей до громадськості краю.

До відомих буковинських просвітників належить письменник і педагог Іван Доцівник (1886 – 1973) із буковинського села Банилів, який після закінчення в 1910 р. студій з україністики та германістики на філософському факультеті Чернівецького університету розпочав педагогічну діяльність спочатку в Другій державній Чернівецькій гімназії, а згодом перейшов у Вижницьку гімназію, де працював упродовж 1912 – 1921 рр. За словами письменника, велику роль у становленні його як особистості відіграла самоосвіта.

У гімназійні роки І. Доцівник вважав своїми духовними наставниками професора латини Ю. Кобилянського та професора й перекладача творів Т. Шевченка С. Шпойнаровського, які допомагали розвинути не тільки естетичний смак, любов до слова, а й пробудити національну свідомість в учнів. Крім того, велику роль у виборі життєвих орієнтирів ученого відіграло систематичне читання світової класики – Гомера, Овідія, Горація, Гете, Шіллера, а також українських авторів, серед яких особливу вагу мало слово Б. Грінченка, І. Нечуя-Левицького, знання напам'ять багатьох віршів Т. Шевченка, І. Франка, студювання наукових праць М. Драгоманова, американського вченого-соціолога Д.-В. Дрепера тощо [1]. Самотужки учні заснували т. зв. гурток самоосвіти (1903 – 1906), натхненником якого був О. Цісик. Члени гуртка збиралися в приміщенні студентського товариства “Січ”, де обговорювали найрізноманітніші питання: читали доповіді на літературні теми, зокрема про Т. Шевченка, І. Франка, на історичну тематику – про Б. Хмельницького, а також розглядали філософські проблеми. “По викладі звичайно були дискусії, – писав

І. Дощівник. – А як не було викладу, то ми говорили про українські справи. Нас не інтересувала ні Австрія, ні Відень. Наші думки все були на Україні, в Києві, у Львові, нас інтересувала боротьба за український університет у Львові, ми мріяли про українську державу від Сяну по Кавказ...” [4, 43]. Потім були університетські студії, членство в академічному товаристві “Союз”, контакти із “січовиками”, що заклало надійні підвалини для подальшої роботи у відстоюванні українських національних інтересів, цього ж згодом навчав і своїх учнів.

Серед публікацій І. Дощівника на шевченкознавчу тематику вирізняється рецензія на перекладені Юлією Вірґінією твори Шевченка німецькою мовою – “Шевченко в новім німецькім перекладі” (“Каменярі”, 1911). Не можна не зауважити гострокритичного характеру цього матеріалу. Оцінюючи роботу німецької перекладачки, І. Дощівник стверджує, що більшість інтерпретованих нею віршів належать іншим перекладачам, зокрема називає С. Шпойнарівського, до перекладів якого, очевидно, апелювала Ю. Вірґінія. Однак зазначає, що ті переклади, які належать власне їй, мають більшу вагу, проте й вони не відповідають бажаному рівневі. На його думку, окремі перекладені вірші позбавлені Шевченковою милозвучністю та важко читаються. Наприкінці доходить висновку, що переклади Ю. Вірґінії “є тільки слабим кроком вперед на дорозі пізнання німцями співця України” [6, 7] і що вірші Шевченка ще довго чекатимуть на майстерних перекладачів.

Варто згадати й про автобіографічний нарис І. Дощівника “Стріча з доброджанськими земляками” (1922), у якому через змальовані ситуації та діалоги показано звертання до Т. Шевченка українцями Добруджі – нащадками запорозьких козаків, які переселилися в Задунав’я після скасування Запорозької Січі Катериною II. Через окупаційну політику румунського режиму, після закриття в 1921 р. Вижницької гімназії, І. Дощівник змушений був переїхати на роботу в румунську Констанцу. Його цікавила історія цього краю, життя і побут місцевого населення. Письменника переповнювали змішані емоції, бо, з одного боку, він сумував за рідним краєм, а з другого – приваблювало пізнання й освоєння нового місця, де опинився за волею обставин. У своєму нарисі автор майстерно охудожнює враження від приморського краю; його пильні спостереження виливаються в захопливі описи морських краєвидів, яскраві картини місцевого побуту, знайомства й зустрічі із земляками. Найкращою розрадою для оповідача під час самотніх прогулянок греблею, супроводжуваних тужливим настроєм, було наспівування українських пісень та декламування рядків із Шевченкової “Гамалії”. Та й взагалі прогулянки берегом Чорного моря навіювали спогади про давнє козацьке минуле, що відлунювало шевченковими мотивами.

У вижницький період діяльності в І. Дощівника напрочуд вдало склалися товариські стосунки з колегами й ідейними однодумцями – М. Павлусевичем та С. Лакустою, також колишніми випускниками Чернівецького університету. Ще за свого студентства І. Дощівник та М. Павлусевич виявляли значний інтерес до національної історії, бо належали до тих, хто ініціював вимогу від австрійського уряду про необхідність заснування в університеті кафедри української історії й семінару з українською мовою викладання. Доказом є надісланий у міністерство 26 жовтня 1908 р. меморандум з відповідним обґрунтуванням. Спільна ж праця дозволяла акумулювати зусилля щодо піднесення національно-патріотичних настроїв серед молоді, цим самим приділяючи багато уваги вихованню гімназистів у вільний від навчання час, залученню їх до громадсько-політичного життя краю. Підтвердженням є спогади колишніх учнів Вижницької гімназії, зокрема відомого вченого-правника І. Новосівського, якому особливо запам’ятався організований М. Павлусевичем

(мав ще й музичне обдарування!) у стінах гімназії Шевченківський вечір у березні 1918 р., і велике віче з нагоди проголошення акту злуки ЗУНР і УНР, проведене у Вижниці у квітні того ж року за участю гімназійних педагогів.

В умовах національно-культурного відродження багато важило слово Шевченка, його викристалізовані ідеї, що передавалися від учителя до учня – так формувалося нове покоління свідомих українців, які переймалися майбутнім Української держави. “Ще в народній школі ми, учні, – писав І. Новосівський, – брали активну участь у Шевченківських святкуваннях. Мені прийшлося раз деклямувати на такому святі “Розриту могилу” і я запримітив під час декламування, що мій батько, що сидів недалеко сцени, просльозився. Це мене немало схвилювало й я трохи не збився з пантелику, бо щось починало стискати мені горло, але тоді я ще не міг вглибитися у зміст і значення цих святкувань і не здавав собі справи, що це могло витискати сльози “тим шорстким і темним мужикам”. Щойно Шевченківська Академія в 1918 р. вповні відкриває переді мною її велике національне значення” [2, 706]. За словами С. Лакусти, вечори пам’яті Т. Шевченка у Вижниці були звичним явищем, і велика заслуга в цьому була М. Павлусевича (1886 – 1929), який заснував товариство “Вижницький Боян”, був його диригентом, керував гімназійним хором, організовував оркестри, працював у товариствах “Українська школа”, “Українська бесіда”, “Народний дім імені Осипа Федьковича”.

Народився М. Павлусевич на Снятинщині в селі Тростянець у родині поштового урядника, громадського секретаря Тита Павлусевича, який походив зі священничого роду. Навчався спочатку в місцевій народній школі, далі впродовж 1896 – 1904 рр. відвідував державну вищу гімназію в Коломиї, після закінчення якої став постійним слухачем теологічного факультету Львівського університету. 1906 р. переїжджає до Чернівців і вливається до лав тутешнього студентства, в університеті на філософському факультеті вивчає україністику, слов’янську та класичну філологію. Більше тяжів до опанування мов, свідченням чого є його семінарська робота “Про синтаксичне вживання інфінітиву в рутенській народній прозі” [8]. Здобувши вищу освіту, М. Павлусевич до останніх своїх днів перебував на посаді професора у Вижницькій гімназії, де викладав українську, латинську, грецьку, французьку мови та співи. Максимально плідно прожив М. Павлусевич сорок три роки земного життя. Своїми справами він засвідчив непересічну значущість своєї особистості в історії буковинського краю. Кришталево чистий душею, працелюбний, послідовний у своїх висловлюваннях і діях, а ще із притаманним йому вмінням організовувати та спонукати до праці – такою високого морального духу людиною запам’ятався М. Павлусевич своїм сучасникам. А найбільше товаришу дитинства – педагогові, письменнику й журналісту С. Лакусті, з яким не одне десятиліття довелося пройти пліч-о-пліч у шкільні та університетські роки, перегодом утверджуватися на педагогічній ниві. Цінні свідчення про М. Павлусевича залишив С. Лакуста в некролозі, оприлюдненому в газеті “Час” 15 грудня 1929 р. Цей матеріал подає достатньо вичерпні біографічні дані про видатного педагога, у ньому відображено основні віхи життєвого й творчого шляху М. Павлусевича, особливості його характеру та вдачі. С. Лакуста без перебільшення визнає, що з відходом М. Павлусевича в засвіті українська громадськість втратила надійного діяча, який усіма можливими заходами підтримував національний рух та прикладом власного життя спонукав інших до праці, прищеплював любов до рідного слова та культури.

За словами С. Лакусти, завдяки М. Павлусевичу впродовж багатьох років у Вижниці проводили Шевченкові роковини [23], вшановували пам’ять Ю. Федьковича, організовували постановки хорового співу до драматичних

вистав, особливо незабутньою стала презентація дитячої оперети М. Лисенка “Коза Дереза” в 1920 р. Українське виховання учнівської молоді сприяло формуванню потужного ядра національно свідомої інтелігенції. Пізніше колишній учень М. Павлусевича, за фахом лікар, а за покликанням скульптор і поет О. Шевчукевич у публікації “Мій перший учитель” із приємністю згадував роки навчання у Вишніці, де вперше познайомився з творчістю Т. Шевченка: “Справжньою радістю для мене були Шевченкові свята. Вони нагадували нам, бідняцьким дітям, що всі ми – сини і дочки великого українського народу. Саме тоді я навіки полюбив твори Кобзаря. В школі учителі української мови розповідали нам про життя і творчість великого поета – борця за волю, про значення його могутнього художнього слова для пробудження і розвитку української культури” [24]. Тоді твори Шевченка справили неабиякий вплив на становлення О. Шевчукевича як митця та поета, який брав участь у вшануванні пам’яті національного пророка та відтворював його образ у скульптурі.

Мовлячи про характер покійного, автор некролога визнає, що притаманні М. Павлусевичу чесність і справедливість не могли співіснувати із зовнішніми обставинами, бо він “ніяк не міг погодитися з новою, повоєнною психологією і ідеологією і терпів багато із-за того, що не міг зрозуміти новітніх культуртрегерів, в яких підлі доноси і роздобування гроша, хоч би й в нечесний спосіб, це одинока ціль життя. Він терпів морально через це і його хоре серце билось щораз неправильноше, аж доки не перестало битися” [7, 2].

Придїляючи меншу увагу художній творчості, а більше – педагогічній, громадській та музичній діяльності, М. Павлусевич, однак, на сторінках щорічника “Народний календар” від чернівецького часопису “Час”, львівського видання “Нова хата”, залишив статті та цікаві дописи про концерти й матеріали на театральну тематику, а також переклади творів французьких авторів. Підписувався псевдонімом Дилетант. У фондах львівського архіву зберігається лист М. Павлусевича до редакції “Нова хата” від 10 серпня 1928 р. з проханням надрукувати переклад оповідання Шарля Валя “Пошлюбна подорож”, яке, за уточненням автора, має окрему літературну вартість [10].

Із гімназійної трійки педагогів слід звернути увагу на постать Святослава Лакусти, який ще під час навчання в Чернівцях заприятелював з І. Доцївником та М. Павлусевичем. З І. Доцївником С. Лакуста підтримував дружні взаємини, коли обидва перебралися до Румунії: інколи влаштовували гостини, однак більше листувалися. Письменник, публіцист, педагог і громадсько-культурний діяч С. Лакуста (1884 – 1959) народився на Коломийщині в селі Печенїжин, нині Івано-Франківської області, в родині греко-католицького священника Михайла. Рід Лакусти (у перекладі означає “саранча”) має румунське походження, однак, проживаючи в буковинських селах (Станівці, Шипинці), його представники остаточно українїзувалися. Здобував освіту С. Лакуста спочатку в Коломийській гімназії, де познайомився з учнем Іваном Семанюком, згодом відомим українським письменником Марком Черемшиною; після закінчення гімназії з 1904 р. вивчав україністику на філософському факультеті Чернівецького університету. Був членом студентського товариства “Січ”. Закінчивши університетські студії в 1908 р., викладав українську мову і літературу, латинську, французьку та німецьку мови в Другій державній Чернівецькій гімназії (1908 – 1910), згодом у Вишніцькій українській гімназії (1910 – 1922). Після Першої світової війни був головою товариства “Вишніцький Боян”, а також повітовим старостою (комісаром) Вишніччини (1918). У 1922 р. румунська шкільна влада перевела С. Лакусту до Кагулу в Бессарабії, а згодом він продовжує працювати професором грецької мови у Фокшанській

гімназії на сході Румунії. Як журналіст і видавець у другій половині 1930-х років працював у Львові.

У чернівецьких і львівських періодичних виданнях С. Лакуста опублікував низку статей про національно-визвольні змагання та більшовицький терор, а також немало розвідок на історичну, краєзнавчу, літературну, театральну тематику. Писав гумористично-сатиричні вірші для дітей. Переклав повість Г. Асакі “Мазепа в Молдавії” (1929), окремі твори Ф. Достоєвського, А. Чехова та ін. Важливе місце у творчому доробку С. Лакусти посідають його рецензії на художні твори. Постійну увагу приділяв творам буковинських авторів – К. Ластівки, І. Гаврилюка, І. Бордейного, Д. Харов'юка (вважається першим його біографом) [19].

Як у педагогічній діяльності, так і в художній творчості С. Лакуста популяризував Шевченкове слово. Із шевченкознавчої тематики відомі його переклад критичного нарису К. Доброджану-Гері “Тарас Шевченко” (1930), рецензія “Про національно-політичний світогляд Тараса Шевченка” (1931) на однойменну, упорядковану Л. Когутом, книжку, замальовка “Як умру, то поховайте...” (1931), які побачили світ у чернівецькому часописі “Час”. Не виключено, що його авторству могла належати рецензія на “Вибрані поезії” Т. Шевченка 1906 р. видання в німецькомовному перекладі С. Шпойнарівського, уміщена в часописі “Промінь”.

У вступному слові до перекладеного нарису К. Доброджану-Гері “Тарас Шевченко”, який уперше побачив світ румунською мовою в 1894 р. в бухарестському часописі “Almanahul social-democrat” (“Соціал-демократичний альманах”), С. Лакуста обґрунтовує своє зацікавлення працею першого популяризатора творчості Т. Шевченка в Румунії, який високо оцінював творчість поета, протиставляв український народ російському і вважав не лише найбільшим за чисельністю, що став підневільним Російській імперії, а й переконував у неповторності його мови, звичаїв та історії. За оцінкою сучасної дослідниці румунської літератури Т. Носенко, стаття К. Доброджану-Гері “Тарас Шевченко”, “попри пропагандистські наміри автора, стала помітним явищем румунської літературної критики, заклала водночас основи румунського шевченкознавства” [21, 382]. Румунський дослідник присвятив головно свою студію аналізу низки творів Шевченка, зокрема “Гайдамаків”, яких вважав найвизначнішою історичною поемою, а “Катерину” та “Наймичку” – найпопулярнішими творами серед народу; у поемах “Сон” і “Кавказ” простежував національні й соціальні мотиви; наголошував на високій майстерності автора в написанні поеми “Марія”, де Т. Шевченко звертається до теми жінки-матері, оригінально трактує біблійний образ Марії, яка не тільки є символом материнства, а й уособлює найвищі людські чесноти – любов, правду й терпіння.

Слушними залишаються й у ХХІ ст. міркування С. Лакусти щодо значущості постаті Шевченка для утвердження національно-державницької позиції, висловлені ним у рецензії на упорядковану Л. Когутом книжку “Про національно-політичний світогляд Тараса Шевченка” (1930), у якій показав взаємно корелюючі зв'язки драматичного історичного минулого з особливостями ментальності українців: “Своїм віщим духом обняв Тарас Шевченко все наше життя, всю красу нашої землі, всі наші кривди від наших сусідів, всю нашу нездарність і вислужливість чужим гнобителям, всю нашу минувшу історію. Острими словами ганить він наших земляків, що стали “варшавським сміттям” на услугах Польщі, або “грязню Москви” на услугах у москалів (а те сміття і та грязь не перевелися ще й до сьогодні), що все на когось оглядалися, надіялися від когось помочі і помагали ворогам нищити Україну, а не стати одностаينو,

всею громадою до боротьби за наші права” [8, 2]. Наче в майбутнє прозирає С. Лакуста, коли висловлює докори на адресу провідників української нації, ніби заторкуючи реальний стан подій, що кривавим полотном розгорнулися нині на Сході держави: “Замість створити сильне військо, що боронило би границь нашої держави, бавилися в демократів і казали, що демократична держава не потребує сталого війська і тим самим помогли ворогам до закріпощення України. Вороги кидали між нас ті демократичні кличі, а самі організували військо і загарбали наші землі” [8, 2]. Стосовно цього Шевченкова творчість якнайвиразніше характеризує стан минулого, теперішнього й майбутнього. Як доводить С. Лакуста, цінність рецензованої книжки полягає в її винятковій необхідності повторно переосмислити історичне минуле, щоб українці нарешті позбулися комплексу меншовартості.

Дещо пафосно-життєствердний характер мають роздуми С. Лакусти в замальовці “Як умру, то поховайте...” (1931), яка доповнює зміст попередньої рецензії. Автор вдається до метафорично-символічної інтерпретації подій навколишньої дійсності, зокрема апелює до персоніфікованого образу старого Дніпра, який, “уносячи до Чорного моря свої води, деколи чисті, деколи каламутні, приносить безнастанно вістки великому й нещасному поетові, приносить їх йому безпереривно, плаче перед ним безнастанно і розказує йому про все. <...> І так, як він, старий Дніпро-Славути, пливе все зі свіжими водами побіч могили поета, так також пливе все і змінюється і з кожною хвилиною родиться і кріпшає нове життя” [9, 2]. Дніпро, що уособлює час та символізує історичну долю українського народу, на думку С. Лакусти, є свідком подій минулого і сучасного, бо несе він у своїх водах не ворожу кров, як заповідав Т. Шевченко, а рідного народу, який дедалі більше потерпає від політики північного сусіда: “Сотні тисяч молодого цвіту полягло в боях за ту високу ідею визволення вітчизни, сотні тисяч згинуло серед страшних мук в тюрмах проклятого наїзника, сотні тисяч мусило покинути рідну країну і блукати в чужині та на заслання в холоднім Сибірі, а мільйони гинуть з голоду і стогнуть в ярмі варварського молоха” [9, 2]. Незважаючи на трагічні обставини, які склалися в суспільно-політичному житті українців, особливо в першій фазі доби радянського тоталітаризму, надто обнадійливий прогноз робить автор, який твердо переконаний, що “ніхто не скує душі живої і слова живого і що ці муки і терпіння зродять у душі українського народу національну свідомість, однодушність і згоду, і що прийде час, коли цей молох впаде в пропасть, яку сам собі готує” [9, 2]. Емоційно-піднесена тональність цього матеріалу засвідчує виразну громадянську позицію С. Лакусти, який вірить у прийдешнє воскресіння, у те, що “Дніпрові води пронесуть ворожу кров і стануть ясні і прозорі і будуть радіти враз з народом і всею природою зі свята побіди, побіди, окупленої так дорогими жертвами!” [9, 2].

Національний поступ буковинців у перші десятиліття ХХ ст. зумовлювався різносторонніми впливами та основоположну роль у цьому процесі відігравали навчально-виховні заклади середньої освіти. А це, окрім Чернівців, стратегічні освітні центри – гімназії в Кіцмані та Вижниці (де працювали талановиті педагоги, найкращі професори-україністи та водночас духовні будителі української народності, колишні вихованці Чернівецького університету), стали осередками українського життя, своєрідними базовими платформами в розвитку національного руху на Буковині. Об’єднуючи зусилля навколо однієї ідеї – творення української державності, буковинська вчительська спільнота концептуально-стратегічним пріоритетом державної культурної та освітньої політики вважала глибоке знання української історії, мови та літератури. Тому й не дивно, що життя і слово Тараса Шевченка для багатьох із них стало надійним

ідейним підґрунтям у педагогічній, культурно-просвітницькій та літературній діяльності. А все це йшло від потужного імпульсу шевченкознавчої школи, натхненої та скерованої українським професором та академіком Степаном Смаль-Стоцьким.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автобіографія Дошчівника Івана (Івана Підгоренка) // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2160. – Арк. 41–44.
2. Буковина: її минуле і сучасне / [під ред. д-ра Д. Квітковського, проф. Т. Бриндзана, А. Жуковського]. – Париж; Філадельфія; Дітройт: Зелена Буковина, 1956. – 965 с.
3. Дело о приеме экзаменов у выпускника философского факультета Черновитского университета Павлусевича Николауса. 1909 – 1910 // Державний архів Чернівецької області. – Ф. 759. – Оп. 1. – Од. зб. 171. – 28 арк.
4. *Дошчівник І.* Життєпис. Вибрані твори / [Упоряд. І. Грушковський]. – Вишніця: Черемош, 2006. – 208 с.
5. *Дошчівник І.* Стріча з доброджанськими земляками // Письменники Буковини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття: Хрестоматія. – Ч. І / [упоряд. Б. Мельничук, М. Юрійчук]. – Чернівці: Прут, 2001. – С. 568–576.
6. *Дошчівник І.* Шевченко в новім німецькім перекладі // Каменярі. – 1911. – Ч. 17. – 10 вересня.
7. *Лакуста С.* Микола Павлусевич. Оден із тих, що впали на шляху [Некролог] // Час. – 1929. – Ч. 357. – 15 грудня.
8. *Лакуста С.* Про національно-політичний світогляд Тараса Шевченка [рецензія] // Час. – 1931. – Ч. 716. – 12 березня.
9. *Лакуста С.* Як умру, то поховайте... // Час. – 1931. – Ч. 751. – 25 квітня.
10. Лист М. Павлусевича до редакції журналу “Нова хата” // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 327. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 1.
11. *Лукіянович Д.* Кілька слів про жите і твори Тараса Шевченка // Читальня. – 1911. – Ч. 2. – С. 5–15.
12. *Лукіянович Д.* Культ Т. Шевченка на Буковині // Записки НТШ. – Т. 119–120. – Львів, 1917. – С. 81–94.
13. *Лукіянович Д.* Національно-визвольне спрямування творчості Тараса Шевченка та її хибне трактування радянськими вченими 20 – 30-х років // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 2–3. – С. 71–80.
14. *Лукіянович Д.* Про жите Тараса Шевченка // Просвітні листки. – 1914. – Ч. 37. – 24 с.
15. *Лукіянович Д.* Про Шевченкові твори / Видання “Просвіти У. Н. Союза”. – Ч. 3–4. – Нью-Джерсі, 1915. – С. 3–26.
16. *Лукіянович Д.* Століття викуну Шевченка з кріпацтва і століття його балади “Причинна” // Діло. – 1938. – 13 березня.
17. *Лукіянович Д.* Тарас Шевченко як маляр, написав Ол. Новицький // Діло. – 1914. – Ч. 97 (8643). – 5 травня.
18. *Лукіянович Д.* Шевченко – поет учорашньої й завтрішньої України // Час. – 1937. – Ч. 2402. – 12 березня.
19. *Меленчук О.* Лакуста Святослав Михайлович // Енциклопедія Сучасної України [Текст]. – Т. 16. Куз-Лев / [НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України]. – Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2016. – С. 497.
20. *Меленчук О.* Тарас Шевченко у літературознавчій спадщині Дениса Лукіяновича // Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць. – Вип. 20. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка: ВПЦ “Київський університет”, 2017. – С. 18–32.
21. *Носенко Т.* Доброджану-Гері Константін // Шевченківська енциклопедія: в 6 т. – Т. 2: Г–З / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 2012. – С. 382–383.
22. *Павлусевич М.* Біографія // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2160. – Арк. 115–116.
23. Шевченкові свята на Буковині. У Вишніці // Народний голос. – 1911. – Ч. 15.
24. *Шевчукевич О.* Мій перший учитель // Радяньська Буковина. – 1964. – № 30 (5413). – 11 лютого.

REFERENCES

1. Avtobiografiiia Doshchivnyka Ivana (Ivana Pidhorenka) [Rukopys]. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi (Fund 309, Folder 2160). Lviv, Ukraine. [in Ukrainian]
2. Kvitkovskyi, D., Bryndzan, T., & Zhukovsky A. (1956). *Bukovyna: yii mynule i suchasne*. Paryzh; Filiadelfiia; Ditroit: Zelena Bukovyna. [in Ukrainian]
3. Delo o pryeme ekzamenov u vypusnyka fylosofskoho fakulteta Chernovitskoho unyversyteta Pavlusevycha Nykolausa. 1909 – 1910 [Rukopys]. Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti (Fund 759, Folder 171). Chernivtsi, Ukraine. [in German]
4. Doshchivnyk, I. (2006). *Zhyttieypys. Vybrani tvory*. Vyzhnytsia: Cheremosh. [in Ukrainian]
5. Doshchivnyk, I. (2001). Stricha z dobrodzhanskymy zemliakamy. In *Pysmennyky Bukovyny druhoi polovyny KhIKh – pershoi polovyny KhKh stolittia*: Khrestomatiiia. Chastyna I. Chernivtsi: Prut. [in Ukrainian]
6. Doshchivnyk, I. (1911, September 10). Shevchenko v novim nimetskim pereklyadi. *Kameniarî*, 7. [in Ukrainian]
7. Lakusta, S. (1929, December 15). Mykola Pavlusevych. Oden iz tykh, shcho vpaly na shliakhu [Nekroloh]. *Chas*, 2. [in Ukrainian]
8. Lakusta, S. (1931, March 12). Pro natsionalno-politychnyi svitohliad Tarasa Shevchenka [retsenziia]. *Chas*, 2. [in Ukrainian]

9. Lakusta, S. (1931, April 25). Yak umru, to pokhovaite... *Chas*, 2. [in Ukrainian]
10. Lyst M. Pavlusevycha do redaktsii zhurnalu "Nova khata" [Rukopys]. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi (Fund 327, Folder 28). Lviv, Ukraine. [in Ukrainian]
11. Lukiianovych, D. (1911, Ch. 2) Kilka sliv pro zhytie i tvory Tarasa Shevchenka. *Chyitalnia*, 5–15. [in Ukrainian]
12. Lukiianovych, D. (1917). Kult T. Shevchenka na Bukovyni. *Zapysky NTSh*, 119/120, 81–94. [in Ukrainian]
13. Lukiianovych, D. (1999). Natsionalno-vyzvolne spriamuvannia tvorchoosti Tarasa Shevchenka ta yii khybne traktuvannia radianskymy vchenymy 20–30-kh rokiv. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*, 2/3, 71–80. [in Ukrainian]
14. Lukiianovych, D. (1914, Ch. 37). Pro zhytie Tarasa Shevchenka. *Prosvitni lystky*, 24 p. [in Ukrainian]
15. Lukiianovych, D. (1915, Ch. 3–4). Pro Shevchenkovi tvory. *Vydavnytstvo "Prosvity" U.N. Soiuz*, 3–26. [in Ukrainian]
16. Lukiianovych, D. (1938, March 13). Stolittia vykupu Shevchenka z kripatstva i stolittia yoho baliady "Prychynna". *Dilo*. [in Ukrainian]
17. Lukiianovych, D. (1914, May 5). Taras Shevchenko yak maliar, napysav Ol. Novytskyi. *Dilo*, 4. [in Ukrainian]
18. Lukiianovych, D. (1937, March 12). Shevchenko – poet uchorashnoi y zavtrishnoi Ukrainy. *Chas*, 2. [in Ukrainian]
19. Melenchuk, O. (2018) Lakusta Sviatoslav Mykhailovych. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* (Vol. 16. Kuz-Lev). Kyiv. [in Ukrainian]
20. Melenchuk, O. (2017). Taras Shevchenko u literaturoznavchii spadshchyni Denysa Lukiianovycha. *Shevchenkoznavchi studii. Zbirnyk naukovykh prats*, 20, 18–32. [in Ukrainian]
21. Nosenko, T. (2012). Dobrodzhanu-Geri Konstantin. *Shevchenkivska entsyklopediia* (Vol. 2). Kyiv. [in Ukrainian]
22. Pavlusevych, M. Biohrafia [Rukopys]. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi (Fund 309, Folder 2160). Chernivtsi, Ukraine. [in Ukrainian]
23. Shevchenkovi sviata na Bukovyni. U Vyzhnytsi (1911, Ch. 15.). *Narodnyi holos*, 8. [in Ukrainian]
24. Shevchukevych, O. (1964, February 1). Mii pershyi uchyitel. *Radianska Bukovyna*, 3. [in Ukrainian]

Отримано 19 червня 2019 р.

м. Чернівці